

Privirea urangutanului

Alexandru N. Stermin (n. 1985, Viștea de Sus, jud. Brașov) este biolog și explorator. Predă la Facultatea de Biologie și Geologie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj cursuri de anatomia comparată a vertebratelor, neurobiologie și evoluția creierului, etologie, bioetică și ecologie umană. Este licențiat în biologie și teologie, a absolvit un masterat în filozofie și un program de formare în psihoterapie pozitivă. A participat la expediții în jungla Americii de Sud și în Siberia, a fost bursier la Universitatea din Greifswald și la Universitatea de Stat din Rio de Janeiro. Se implică activ în popularizarea științei și conservarea naturii. În 2015 a contribuit la seria *Fauna României (Păsări)* publicată de Academia Română. În 2017 și-a lansat prima carte, *Jurnalul unui ornitolog*, în 2021, *Călătorie în jurul omului*, iar în 2022, *Căzuți din junglă*; ultimele două volume au devenit bestselleruri Humanitas. Scrie articole în revistele *Sinteza* și *National Geographic*. A primit din partea Universității Babeș-Bolyai Premiul de Excelență pentru implicarea culturală și deschiderea spre comunitate (2021) și Premiul de Excelență în Educație (2022).

ALEXANDRU N. STERMIN

**Privirea
urangutanului**
sau Despre animalul din noi

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Oana Bârna
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristian Negoită
DTP: Manuela Manița, Dan Dulgheru

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

© HUMANITAS, 2024

ISBN 978-973-50-8459-2
Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Națională a României

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408.83.50, fax 021/408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Cuprins

Începutul.....	7
<i>Narcis și Hans-cel-de-Fier</i>	10
Privirea cu care auzi muzica.....	27
De la Pan la Satan.....	43
O lume fără frică.....	53
Prima crimă din istoria vieții, începutul războiului.....	73
Viața intimă a găinușelor-de-baltă.....	83
Misterul orgasmului feminin.....	96
Dispariția penisului.....	109
Cea mai mare mlaștină din lume.....	127
Pasărea cu ouă de porțelan.....	147
Sfătuitorul interior.....	154
Viața transcendentală.....	168
Pericolul din privirea animalelor.....	179
Rolul evolutiv al <i>Vieții transcendente</i>	184
În loc de încheiere: mărul.....	197

Începutul

Viața de toate zilele se trăiește, într-un fel, pe sine [...]. Ea este asemenea unui angrenaj ale cărui rotițe se învârtesc singure, fără o contribuție prea mare din partea mea. Debusolarea în care mă aruncă Socrate amenință tocmai această curgere de la sine a vieții mele. Ea mă face să pun la îndoială tot ceea ce știu despre bine și rău, și acest lucru reprezintă ceva periculos pentru mine. A ieși din vânzoleala mea cotidiană și a mă ocupa cu problema sensului vieții mele este ceva îndreptat împotriva mea.¹

Viața mea mergea de la sine, cum spune Alexandru Dragomir, până când în rutina și tumultul ei nefiresc de lumești s-a petrecut ceva. Un *eveniment*, unul discret, insesizabil în universul din jur, dar total pentru văpaia din mine. Ca gestul cuiva care mușcă dintr-un măr fără să știe că asta va schimba fundamental curgerea lucrurilor, din acum-ul acelei clipe am simțit că lumea mea n-are să mai fie la fel.

O teamă amestecată cu vină m-a amețit. Și de atunci am rămas cu imaginea aceea într-un cotlon al minții mele, cum a rămas peștera din Altamira cu pictura ei rupestră. Aveam senzația că făcusem, parcă, un mare și vechi păcat. Căci, da, păcate strigătoare la cer se pot face și doar cu privirea. N-am crezut asta înainte, n-am crezut că o privire poate să te mântuie sau să te piardă pe veci.

¹) Alexandru Dragomir, *Crase banalități metafizice*, Humanitas, București, 2004, p. 162.

M-am tot gândit la păcatul meu ani de zile și, ca să mă eliberez de povară, l-am mărturisit în treacăt la finalul cărții mele *Căzuți din junglă*.

Reiau aici spovedania mea:

Eram la grădina zoologică din Rostock, în pavilionul maimuțelor. [...] Mă plimbam printre cuști. Chiar dacă nu mai erau din gratii, ci din sticlă, arhetipal tot cuști rămâneau. M-am oprit la colțul unui geam și am dat cu ochii de un urangutan care stătea așezat la vreo zece metri de mine. Și-a ridicat privirea și ne-am văzut. A venit spre mine. S-a oprit în fața geamului. Respirația lui se condensa pe geam. Ne-am privit lung în ochi vreme de câteva minute. A fost atât de firesc, fluent și natural totul, de parcă făceam asta de milioane de ani. Atât de multe mi-a spus și atât de multe am priceput, încât parcă „eu “ și „el “ ne-am fi dizolvat într-un „noi “. [...]

[Întâlnirea aceasta] a fost de fapt un exercițiu al recunoașterii mele în animalul ce mă privea, o experiență a împlinirii definiției mele de „om“. [...]

Înainte să închei, trebuie să vă mai spun ceva, un fapt tulburător și de neînțeles care s-a petrecut atunci când am privit urangutanul în ochi: m-am recunoscut în el și am devenit om, dar am simțit că și el s-a recunoscut în mine.

Gestul spovedaniei mele n-a avut puterea eliberatoare la care am sperat, ba, din contră, m-a făcut să înțeleg că nu încheiasem o carte, ci alunecasem fără să-mi dau seama în povestea următoarei călătorii. O călătorie în care am plecat în trecut, prin miturile lumii, ca apoi să mă încumet să explorez cea mai mare mlaștină de pe pământ și să pășesc pe Insulele Galápagos, urmându-l pe Darwin. Mânat de crezul că doar căutând animalele lumii pot găsi animalul din mine – și doar gășindu-l o să știu cine sunt.

Și așa am să mă eliberez de vină: vina singurului păcat de care mă tem, acela de a fi pe lume și a trece prin ea fără să știu ce-i lumea și ce sunt eu.

De aici începe noua mea aventură. Trei ani am călătorit sperând că o să dezleg misterul acelei priviri și am să scap de teama singurului păcat în care cred. Am știut totuși, de la primul pas, că toți murim păcătoși și că încercarea mea are toate șansele unui așteptat eșec. Însă am avut în minte o vorbă care-i sfătuiește pe cei ce cred că *nu se poate* să nu-i încurce pe cei care *încearcă*.

Narcis și Hans-cel-de-Fier

Singurătatea sporește instinctul autodistrugerii.¹

Ce puțini sunt cei care iubesc lumea cu iubire proaspătă, cu dezinteresul bucuriei ce ți-o dă, cei care se umplu de lume. A cuprinde lumea e a te desfăta cu și în ea, a fi natură.²

Nu doar momentele de excepție, cum a fost recunoașterea în privirea urangutanului, cad neînțelese în peisajul vieții noastre, ci ne trezim dezorientați și nedumeriți în marginea unor evenimente care fac parte din cursul vieții tuturor, cum sunt nașterea, îndrăgostirea și moartea. Noica spunea, de pildă, că noi, oamenii, cu toate că murim dintotdeauna, n-am învățat încă să murim. Ca să putem să ne apropiem de sensul acestor evenimente majore și greu de cuprins cu mintea, un exercițiu bun ar fi să căutăm semnificația lor în înțelepciunea mitului.

Sunt două motive care mă fac să cred că putem începe călătoria noastră din această lume a poveștilor veșnice. Pe urmele lui C.G. Jung, înțeleg că mitul are în el ceva din adâncul ființei noastre. Jung a observat că miturile unor culturi care nu s-au cunoscut niciodată, care n-ar fi avut cum să se influențeze unele pe altele au în arhitectura lor

¹) Alexandru Dragomir, *Semințe*, Humanitas, București, 2008, p. 125. ²) *Ibidem*, p. 134.

ceva asemănător; temele, personajele și dinamica lor păstrează parcă o structură comună, dată de ceea ce el a numit *inconștientul nostru colectiv*. De la mit, acel loc al universalului, care traversează timpul și spațiul fără a se schimba fundamental, am putea începe, așadar, căutările legate de evenimentele care fracturează timpul și spațiul vieții noastre.

Mitul are totodată ceva din realitatea vieții, din tragedia ei, căci la finalul lui eroul moare. În mit doar moartea pune capăt luptei dintre bine și rău. De fapt nu o sfârșește, ci îl scoate pe erou din dinamica ei, spre deosebire de poveștile care ne plac și în care eroul, reprezentant al binelui, învinge mereu. În mituri, ca și în viață, lupta dintre bine și rău nu se dă pentru ca binele să învingă la final, rostul ei este ca răul să nu domine. Singura posibilitate este lupta continuă, din care doar moartea reușește să ne elibereze. Viața, prin dinamica dinăuntru ei și finalul tragic, nu e decât un mit.

Pentru că miturile au distilat în ele experiențe-limită ale umanității din vremuri îndepărtate, vechi precum picturile Altamirei, pentru că rămân, în tragismul lor, aproape de natura vieții noastre cotidiene, am convingerea că pot să înțeleg ceva dacă încep să caut în labirintul lor momente în care oamenii s-au pomenit recunoscând ceva din ei în *ceva* din afara lor, dar *altceva* decât oameni.

Putem porni la drum cu mitul lui Narcis, așa cum apare povestit, pentru prima dată, de Ovidiu în *Metamorfoze*, pentru a continua cu basmul *Hans-cel-de-Fier*, cules de Frații Grimm.

Mitul lui Narcis începe cu nimfa Liriope, care, siluită de zeul-râu Cephissus, aduce pe lume un băiat. Destinul

său aparte e prevestit de prorocul Tiresias. Când mama îl întreabă dacă Narcis va prinde vremea bătrâneții, acesta răspunde: „Doar dacă nu s-o cunoaște pe sine“¹.

Narcis creștea și se arăta de o frumusețe tulburătoare: „Îl iubeau mulți flăcăi și copile multe, în frageda lui frumusețe era de-o mândrie aspră-ntra-atâta, că nu-l atinsese nici tineri, nici fete“². Într-o zi, plecat la vânatoare de cerbi, se rătăcește în pădure, unde îl vede nimfa Echo. Ea se îndrăgostește de el și, voind să-l îmbrățișeze, Narcis o respinge, spunându-i: „Ia-ți mâinile ce mă-nfășoară; mor mai degrabă decât să mă dau ție“³. Sfâșiată de durere, nimfa se ascunde în pădure. Narcis respinge apoi și alte nimfe, alte fete și băieți până când unul dintre cei disprețuiți spune: „Tot așa să iubească și el, făr' să poată mâna pe draga-i să pună“⁴.

Rătăcit prin pădure, rămas singur și obosit, ajunge la un izvor de apă neatinsă, netulburată de nimeni. Dorind să bea apă, se apropie de luciul izvorului. Și deodată „o nouă sete-l cuprinde“⁵, setea de dragostea celuiilalt, a celui pe care-l vede în oglindirea apei. Povestea continuă așa:

Uimit de chipul văzut în oglinda apei, iubește-o nălucă, crezând că e trup, nu doar undă, prins de mirare în fața lui însuși. [...] Stă și privește, lungit, ochii săi, stele gemene, părul vrednic de Bacchus, [...] îndrăgea tot ce alții la el îndrăgise. [...] El, cel iubit, acum simte-a iubirii văpaie și este și-ndrăgostitul și cel ce-i iubit, și de focul ce-aprinde arde acum. [...] Prea-ncrezător, de ce vrei să apuci o fugară icoană?

¹) Ovidiu, *Metamorfoze*, tr. Ion Florescu și Petru Creția, Editura Academiei RPR, București, 1959, p. 68. ²) *Idem*. ³) *Ibidem*, p. 69. ⁴) *Ibidem*, pp. 69–70. ⁵) *Ibidem*, p. 70.

Nu-i nicăieri ce zărești, depărtează-te și-are să piară chipul iubit, căci năluca ce vezi este umbra răsfrânteii tale ființe; prin sine nu stă, ci rămâne și vine numai cu tine.¹

Copleșit de durerea că nu poate cuprinde și atinge reflexia din apă și tulburat de dispariția ei la retragerea lui de deasupra izvorului, Narcis se adresează pădurii, în încercarea de a se alina:

Văd și îmi place, și totuși ce-mi place, și văd nu pot prinde. Iată ce grea rătăcire îmi ține iubirea legată. [...] Dar eu simt că în tine sunt; înțeleg, și icoana mea nu mă înșală; ard de iubire de mine, [...] ce doresc este-n mine; belșugul prea mare lipsă-mi aduse. De s-ar putea să mă smulg din ființa-mi! Și ce iubesc vreau să-mi fie departe, dorință ciudată pentru un îndrăgostit. [...] Icoana dragostei mele-aș dori cât mai mult să trăiască. Acuma, fiind prin inimi uniți, vom muri în aceeași suflare.²

Lacrimile lui tulbură apa, iar odată cu ea, reflexia chipului. Narcis, simțindu-se părăsit, strigă: „Unde fugi? Nu fugi, nu-l lăsa pe al tău iubit; aș vrea fața pe care nu pot s-o ating cel puțin s-o privesc, nebunia tristă hrănindu-mi”³.

Sfârșit de durerea trăirii, Narcis moare la marginea izvorului. În locul acela va răsări o narcisă.

Vom continua cu povestea unei alte forme de recunoaștere, ca apoi să le comparăm și să le deslușim sensul pentru căutarea noastră. *Hans-cel-de-Fier* este un basm cules de Frații Grimm. Ni se povestește că un împărat avea o pădure mare și mulți vânători intrau în ea, dar nu se mai întorceau. În cele din urmă, un vânător s-a

¹) *Idem.* ²) *Ibidem*, p. 71. ³) *Idem.*